

Pamukkale Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi'nde Yatmakta Olan Hastaların Bilgilendirilme Düzeyleri

Ülkü ÇAKIR *, Nalan OĞUZHANOĞLU *, Mehmet ZENCİR **, Osman ÖZDEL *,
Hilal TIPIRDAMAZ ***, Filiz KARADAĞ *, Figen ATEŞÇİ *

ÖZET

Bu çalışmada Tıp Fakültesi Hastanesi'nde yatmakta olan hastaların tanı, tanıya yönelik işlemler, tedavi ve prognoz hakkındaki bilgilendirilme düzeylerini araştırmayı amaçladık. Çalışmaya hastanede yatmakta olan 104 erişkin hasta dahil edildi. Bilgilendirilme düzeylerini saptamak amacıyla bütün hastalara bir anket uygulandı. Sonuçlar toplu olarak değerlendirildiğinde, hastaların bilgilendirilme düzeylerinin düşük olduğu gözlemlendi. Öğrenim durumlarına göre kıyaslandığında, sekiz yıl ve daha fazla öğrenim görmüş hastaların bilgilendirilme düzeyleri diğer gruplara göre anlamlı derecede daha yüksek olarak bulundu.

Anahtar kelimeler: Tanı, tedavi, prognoz, bilgilendirilme, yatan hastalar

Düşünen Adam, 2000, 13(4):231-234

SUMMARY

In this study, we aimed to evaluate the level of information of patients which were hospitalized in the Hospital of Medical Faculty, about their diagnosis, diagnostic procedures, treatment and prognosis. A questionnaire was applied to all patients to determine the level of information.

As a result of the evaluation of these data, it was observed that the majority of the patients have not had enough information about their illness. When it was compared to educational status, the level of information of the patients who had education for at least eight years was significantly higher than the other groups.

Key words: Diagnosis, treatment, prognosis, information, inpatient

GİRİŞ

Tüm dünyada son 50 yılda insan hakları konusunda yaşanan hızlı gelişmeler ve sağlık sistemlerinin giderek karmaşıklaşması ile gündeme gelen "hasta hakları" kavramı, hastanın "birey" olarak "otorite" (hekimlik kurumu) karşısındaki haklarından söz etmektedir. Geleneksel hekimlik kurumunun eleştirel çözümlenmesi de, hekimle hasta arasındaki ilişkinin büyük ölçüde "ataerkil" bir ilişki olduğunu öne sürmekte ve bu ilişkinin eşitlik ve özerklik zemininde yeniden yapılandırılmasını öngörmektedir.

Hasta haklarının kapsamı bazı uluslararası belgelerle belirlenmeye çalışılmıştır. Bunlardan ilki Dünya Tabipler Birliği'nin 1981 yılında kabul ettiği "Lizbon Hasta Hakları Bildirgesi"dir. Bu bildirge esas olarak hekim-hasta ilişkisi ile ilgili hasta haklarını tanımlamakta; diğer sağlık personeli ile sağlık kurumları karşısında hastaların haklarını içermemektedir⁽⁵⁾.

1994'de Amsterdam'da hazırlanan "Avrupa'da Hasta Haklarının Geliştirilmesi Bildirgesi" hasta haklarını, altı ana başlıkta toplamıştır⁽⁵⁾:

1. Sağlık hizmetlerinde insan hakları ve değerleri
2. Bilgilendirme
3. Onay
4. Mahremiyet ve özel hayat
5. Bakım ve tedavi
6. Başvuru

Temel hasta haklarından biri olarak kabul edilen "bilgilendirme hakkı" kapsamında tıbbi süreçler, tanı, tedavi seçenekleri, tedavinin olası yarar ve zararları, ilaçların etkileri ve yan etkileri, hastalığın seyri ve tedavi sonrası bakım alanlarında bilgilendirilme yer almaktadır. Hastalara imzalatılan onay formlarının ancak, hastanın verilen bilgiyi öğrenebilecek ve onay verebilecek yeterliliğe sahip olması ve onayın baskı altında alınmamış olması durumunda geçerli olacağı kabul edilmektedir (3,6,10).

Bilgilendirilmenin klinik açıdan önemini araştıran çalışmalarda, bilgilendirilmiş hastaların tedaviye daha yüksek uyum gösterdikleri saptanmıştır. Özyaydemir, sağaltım ilkeleri, sağaltımın gerekliliği ve prognoza etkisi iyi açıklandığında hastaların tedaviye daha iyi uyum sağladıklarını ve tedavinin olumsuz etkilerinden daha az etkilendiklerini belirlemiştir (7). Summers, ameliyat öncesi bilgilendirmenin sonradan gelişen komplikasyonları azalttığını belirtmiştir (8).

YÖNTEM

Çalışmamızda Pamukkale Üniversitesi Tıp Fakültesi Eğitim Uygulama ve Araştırma Hastanesi'nde yatmakta olan hastaların tanı ve tedavi sürecine ilişkin bilgilendirme düzeylerini saptamayı amaçladık. Araştırmamıza Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Polikliniği dışındaki polikliniklere başvuruları sonucu yatırılmış olan, 18 yaşını doldurmuş ve araştırmaya katılmaya gönüllü 104 hasta dahil edildi. Her bir hastaya, hastaneye yatırılma, tetkik, tanı ve tedavilerine ilişkin bilgilendirilme düzeylerini araştıran, 19 sorudan oluşan bir anket formu verildi. Verilerin istatistiksel analizinde ki-kare kullanıldı.

BULGULAR

Araştırma grubunu oluşturan 104 hastanın 43'ü (% 42.2) erkek, 59'u (% 57.8) kadındı. Olguların öğrenim durumlarına göre dağılımı Tablo 1'de görülmektedir.

Tablo 1. Öğrenim durumları.

Eğitim Düzeyi	Sayı	%
Öğrenim görmeyenler	24	23.1
İlkokul mezunu	47	45.2
8 yıl ve daha fazla	33	31.7

Tablo 2. Hastalıkların tanısı ve seyir hakkında bilgilendirme.

Bilgilendirme konusu	Her zaman		Çoğunlukla		Nadiren		Hiç	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Tetkik isteme nedenleri	33	31.7	17	16.3	7	6.7	47	45.2
Teknik sonuçları	36	34.6	11	10.6	15	14.4	42	40.4
Tedaviler	31	29.8	19	18.3	13	12.5	41	39.4
İlaçların yan etkileri	16	16.3	8	8.2	10	10.2	64	65.3
Hastalığın seyri	36	34.6	19	18.3	14	13.5	35	33.7
Anlatılanların anlaşılması	22	21.2	33	31.7	26	25.0	23	22.1

Olguların 39'unun (% 37.5) ilk kez hastaneye yatırıldıkları, 65'inin (% 62.5) ise daha önceden en az bir kez hastaneye yatırılmış oldukları belirlenmiştir.

Hekimin, polikliniğe başvuran hastanın ifade ettiği yakınmaların ne anlama gelebileceği ve hastalıkla bağlantısı hakkında yeterli bilgi verip vermediği araştırıldığında; 58 kişi bilgi verildiğini ve tatminkar bulunduğunu, 21 kişi kısmen yeterli olduğunu, 25 kişi de hiç bilgilendirilmediğini bildirmiştir. 72 hasta hastaneye yatırılma nedenleri hakkında tatminkar ve anlaşılır düzeyde bilgi verildiğini, 14 hasta verilen bilginin anlaşılmasız olduğunu, 18 hasta ise hiç bilgilendirilmediklerini ifade etmişlerdir. Tablo 2'de hastalıkların tanısı ve seyri hakkında bilgilendirme olup olmadığı gösterilmektedir. Tetkiklerin istenme nedenleri ve sonuçları ile ilgili hastaların yarısına yakınının hiç bilgilendirilmediği saptanmıştır. Hastalıklarının tanısı ve seyri hakkında, hastaların % 95'i bilgi sahibi olmak istediklerini belirtmişlerdir. Tanı konan 96 hastanın % 21.9'u tanıyı bilmediklerini, % 33.7'si ise hastalığın seyri hakkında bilgi sahibi olmadıklarını ifade etmişlerdir. Olguların % 22.1'i sağ-

Tablo 3. Tedavi onayı.

Onay	Her zaman		Çoğunlukla		Nadiren		Hiç	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Cerrahi tedavi ve girişimler	58	90.6	2	3.1	0	0	4	6.3
Dahili tedaviler	21	21.2	2	2.0	1	1.0	75	75.8

lık çalışanlarının bu konuda anlattıklarını hiç anlamadıklarını belirtmişlerdir. İlaç tedavisi uygulanan hastaların % 75.8'inden tedavi öncesi onay alınmadığı (Tablo 3) ve % 65.3'ünün ise ilaç yan etkileri konusunda bilgilendirilmedikleri öğretilmiştir (Tablo 2). Hastalar, kendilerine bakım veren sağlık çalışanlarından % 50'sinin kendilerini tanıtmadıklarını ifade etmişlerdir.

Sekiz yıl ve daha fazla öğrenim görenlerin, öğrenim düzeyi daha az olanlara göre tetkik isteme nedenleri, tetkik sonuçları, uygulanacak tedavi ve hastalığın seyri hakkında daha fazla bilgilendirildikleri ve sağlık ekibinin açıklamalarını daha iyi anladıkları saptanmıştır ($p<0.001$). İlaç yan etkileri hakkında bilgilendirilme, ilaç tedavisi ve cerrahi girişimler öncesi onay alınma ve personelin kendisini tanıtmaları ile eğitim düzeyi arasında anlamlı ilişki bulunmamıştır.

TARTIŞMA

Hastaların tanı ve tedavi sürecine ilişkin bilgilendirilme düzeylerini araştırdığımız bu çalışmada elde ettiğimiz bulgular daha önceden yapılmış çalışmaların sonuçları ile önemli ölçüde paralellik göstermiştir.

Avcı'nın çalışmasında, doktorların % 31.85'i, hemşirelerin % 24.45'i hastalara tanı, tedavi ve prognozları ile ilgili açıklama yapılması gerektiğini bildirmişlerdir (1). Benzer çalışmalarda, hekim ve hemşirelerin çoğu tanı ve tedavi sürecine ilişkin hastaların her koşulda bilgilendirilmeleri gerektiğini savunmuşlardır (11,12). Takak, hekimlerin % 75'inin, hemşirelerin ise % 88.8'inin tedavi ve uygulamalar hakkında hastaları bilgilendirmediklerini saptamıştır (9). Yılmaz'ın çalışmasında, hastaların hemen hemen yarısı kendilerine bu konuda açıklama yapılmadığını ifade etmişlerdir (11). Bayık ve ark. ise hastaların

% 40.33'ünün tanı, tedavi ve seyir hakkında hekiminden yeterli düzeyde bilgi aldıklarını ifade ettiklerini belirlemişlerdir (2).

Biz çalışmamızda sağlık çalışanlarının bilgilendirme konusundaki düşüncelerini araştırdık. Ancak klinik uygulamada hastaların çoğunun tetkikler, tedavi ve seyir konusunda yetersiz bilgilendirildiklerini, ayrıca hastaların % 78.8'inin ilaç tedavisi konusunda kendilerinden hiç onay alınmadığını, cerrahi tedavi uygulanan hastaların tamamına yakınının ise tedavi öncesi onay alındığını ifade ettiklerini belirledik.

Zencir, çalışmasında hemşire ve doktorların büyük çoğunluğunun hastalara kendilerini tanıtmamanın gerekli olduğuna inandıklarını saptamıştır (12). Yılmaz, kendini tanıtma oranını % 30.7 olarak belirlemiştir (11). Çalışmamızda, hastaların yarısının sağlık personelinin kendilerini hiç tanıtmadıklarını ifade ettiklerini saptadık.

Hastaların anlatılanları anlaması bilgilendirilmenin geçerli olmasını sağlayan koşullardan biridir. Çalışmamızda hastaların anlatılanları anlamış olma düzeylerini yetersiz olarak saptadık. Sonuçlarımız önceki çalışmaların bulgularını desteklemektedir (11,12).

Ayrıca Yılmaz, çalışmasında doktor ve hemşirelerin çoğunluğunun hasta hakları konusundaki bilgilerinin yeterli olmadığını, çalışmalarda hastaların da genel olarak haklarını bilmedikleri, ortaokul ve daha üst eğitim almış hastaların, az eğitim alanlara göre haklarını daha fazla bildikleri saptanmıştır (2,12). Biz çalışmamızda 8 yıl ve daha fazla öğrenim görmüş hastaların bilgilendirilme düzeylerini genel olarak daha yüksek olarak saptadık. Bu sonuçlar, öğrenim düzeyi daha yüksek hastaların haklarını daha fazla bildikleri ve hastalık sürecini öğrenmeye ilişkin daha fazla çaba harcamış olabilecekleri şeklinde yorumlanabilir.

Sonuçlar toplu olarak değerlendirildiğinde, sağlık çalışanlarının hastaların bilgilendirilmesi konusunda yeterince titizlik göstermedikleri söylenebilir. Bilgilendirilme eksikliğinin tedaviye uyumu ve prognozu olumsuz olarak etkilediği kabul edildiğinde hastaların ve sağlık çalışanlarının hasta hakları açısından eğitimi, yasal zorunlulukların ötesinde önem kazanmaktadır.

KAYNAKLAR

1. Avcı E: Hemşire ve doktorların hasta haklarına ilişkin görüşleri, II. Ulusal Hemşirelik Kongre Kitabı s.757-764, 1990.
2. Bayık A, Türkistanlı E: Hastaların haklarını bilme bu haklardan yararlanma durumları ve karşılaştıkları riskler. III Ulusal Hemşirelik Kongresi Kitabı s.778-782, 1992.
3. Cisar N, Bell KS: Informed consent: An Ethical Dilemma. Nursing Forum 30:20-28, 1995.
4. Davis AJ: Informed Consent: How Much Information is Enough? 33:40-42, 1985.
5. Hatunş: Hasta hakları hepimizin hakkı. Bilim ve Teknik, 336:40-42, 1985.
6. Leenen HJJ, Gevers JKM, Pinet G: The rights of patients in eu-

ropa. Kluwer Law and Taxation Publishers 31:47, 1993.

7. Özyaydemir G: Kanserli hastaların takip ve tedavisinde psikiyatri danışmanlığının önemi. II. Ulusal Hemşirelik Kongresi Kitabı. s.672-677, İzmir, 1990.
8. Summers R: Should patients be told more? Nursing Mirror 59 (7):16-20, 1984.
9. Takak GV: Hasta hakları. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara, 1993.
10. Tognoni G, Geraci E: approaches to Informed consent. Control Clin Trials 18(6):661-666, 1997.
11. Yılmaz M: Hasta haklarının hemşire doktor ve yatan yetişkin hastalar açısından incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Sivas, 1996.
12. Zencir G: Hekim ve hemşirelerin hasta hakları konusunda tutumlarının incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 1996.